

**IMKONIYATI CHEKLANGAN SHAXSLAR UCHUN
IXTISOSLASHTIRILGAN MAXSUS TEXNIKUMLARDA TA'LIM
MUDDATINI QISQARTIRISHNING AFZALLIKLARI VA EHTIMOLIY
TA'SIRLARI**

Respublika imkoniyati cheklangan shaxslar
uchun ixtisoslashtirilgan maxsus texnikum
ishlab chiqarish ta'limi ustasi
Shog'ulomova Zilola Saydaxmatovna

Annotatsiya: Mazkur maqolada imkoniyati cheklangan shaxslar uchun ixtisoslashtirilgan maxsus texnikumlarda 9-sinf bitiruvchilari uchun belgilangan ta'lim muddatini ikki yildan bir yilga qisqartirish masalasi tahlil qilinadi. Ta'lim muddatini qisqartirishning afzalliklari, iqtisodiy va tashkiliy samaralari bilan bir qatorda, imkoniyati cheklangan o'quvchilarning kasbiy tayyorgarligi, ijtimoiy moslashuvi va mehnat bozoriga tayyorligiga ko'rsatishi mumkin bo'lgan ta'sirlari yoritiladi. Shuningdek, ta'lim sifatini oshirishda amaliy mashg'ulotlarning o'rni va individual yondashuvning ahamiyati asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: maxsus texnikum, imkoniyati cheklangan shaxslar, kasbiy ta'lim, amaliy mashg'ulot, kasbiy kompetensiya, adaptatsiya, ijtimoiy moslashuv, mehnat bozori, ta'lim sifati.

Kirish

Mamlakatimizda imkoniyati cheklangan shaxslarning ta'lim olishi, kasb-hunar egallashi va jamiyat hayotida faol ishtirok etishi uchun keng imkoniyatlar yaratilmoqda. Bu borada imkoniyati cheklangan shaxslar uchun ixtisoslashtirilgan maxsus texnikumlar muhim o'rin tutib, o'quvchilarning kasbiy bilim va ko'nikmalarini shakllantirish bilan birga, ularni mustaqil hayotga tayyorlash vazifasini ham bajaradi. Bugungi kunda kasbiy ta'lim tizimini takomillashtirish, ta'lim jarayonlarini optimallashtirish va yoshlarni qisqa muddatlarda kasbga tayyorlash masalalari dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Shu nuqtai nazardan, 9-sinf bitiruvchilari uchun mavjud ikki yillik ta'lim muddatini bir yilga qisqartirish masalasi ham muhokama qilinmoqda.

Mazkur taklifning ayrim ijobiy jihatlari mavjud bo'lsa-da, imkoniyati cheklangan o'quvchilarning o'ziga xos xususiyatlari, kasbiy tayyorgarlik jarayonining murakkabligi va ijtimoiy moslashuv ehtiyojlari ushbu masalani hartomonlama va chuqur tahlil qilishni talab etadi.

Ta'lim muddatini qisqartirishning afzalliklari. Ta'lim muddatini bir yilga qisqartirish avvalo o'quvchilarning mehnat bozoriga tezroq kirib borishiga xizmat qilishi mumkin. O'quvchilar qisqa muddatda kasb egallab, o'z mehnat faoliyatini boshlash imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu esa ularning iqtisodiy mustaqillikka erishishi va oilaviy farovonlikka hissa qo'shishiga yordam beradi. Bundan tashqari, qisqa muddatli ta'lim dasturlari orqali ko'proq yoshlarni kasbiy ta'lim bilan qamrab olish imkoniyati yaratiladi. Natijada ta'lim muassasalarining qamrovi kengayib, ko'proq bitiruvchilar kasb-hunar egallash

imkoniyatiga ega bo'ladilar. Shuningdek, davlat budjeti mablag'laridan samarali foydalanish, o'quv binolari va mavjud infratuzilma imkoniyatlaridan unumli foydalanish ham ta'lim muddatini qisqartirishning ijobiy jihatlaridan biri sifatida qaralishi mumkin.

Biroq imkoniyati cheklangan shaxslarni kasbga tayyorlash jarayoni oddiy kasbiy ta'limdan sezilarli darajada farq qiladi. Maxsus texnikumlarning asosiy vazifasi faqat kasb o'rgatish emas, balki o'quvchilarning ijtimoiylashuvi, shaxsiy rivojlanishi, mustaqil hayot ko'nikmalarini shakllantirish va jamiyatga moslashuviga ko'maklashishdan ham iboratdir. Ko'plab o'quvchilar yangi muhitga kelganda dastlab ma'lum darajada qiyinchiliklarga duch keladilar. Ular yangi jamoa, yangi tartib-qoidalar, yangi pedagoglar va yangi yashash sharoitlariga moslashishlari zarur bo'ladi. Ayniqsa, qo'shimcha pedagogik, psixologik yoki ijtimoiy yordamga muhtoj o'quvchilar uchun bu jarayon ko'proq vaqt talab qiladi. Moslashuv va adaptatsiya jarayoni o'quvchilarning keyingi kasbiy rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Kasbiy ta'limning asosiy maqsadi o'quvchini mehnat bozorida faoliyat yuritishga tayyorlash sifatida tayyorlashdan iborat. Bunga esa, avvalo, amaliy mashg'ulotlar orqali erishiladi. Tajriba shuni ko'rsatadiki, imkoniyati cheklangan o'quvchilar uchun amaliy mashg'ulotlar nazariy darslarga nisbatan samaraliroq natija beradi. Kasbiy ko'nikmalar aynan amaliy faoliyat, takroriy mashqlar va ustoz nazorati ostida bajarilgan topshiriqlar orqali shakllanadi. Masalan, tikuvchilik yo'nalishida o'quvchi tikuv mashinasidan foydalanish, andoza tayyorlash, bichish, chok turlarini bajarish va tayyor mahsulot sifatini nazorat qilish kabi ko'nikmalarni ko'p marotaba amalda bajarish orqali egallaydi. Shunga o'xshash holat boshqa amaliy yo'nalishlarda ham kuzatiladi. Ayrim o'quvchilarda kasbiy ko'nikmalarni shakllantirish uchun ko'proq vaqt va takroriy mashg'ulotlar talab qilinadi. Shu sababli amaliy mashg'ulotlar hajmi va davomiyligi ta'lim sifati uchun hal qiluvchi omillardan biri hisoblanadi.

Ta'lim muddatini qisqartirishning ehtimoliy ta'sirlari. Ta'lim muddatining bir yilga qisqartirilishi moslashuv va adaptatsiya davrining qisqarishiga olib kelishi mumkin. Natijada o'quvchilar to'liq moslashib ulgurmasdan kasbiy tayyorgarlikning asosiy bosqichlariga o'tishga majbur bo'ladilar. Bundan tashqari, amaliy mashg'ulotlar uchun ajratiladigan vaqt kamayishi ehtimoli mavjud. Bu esa o'quvchilarning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Yana bir muhim jihat shundaki, ish beruvchilar bugungi kunda nafaqat nazariy bilimga ega, balki mustaqil ishlay oladigan, amaliy tajribasi shakllangan va ishlab chiqarish talablarini tushunadigan xodimlarga ehtiyoj sezmoqdalar. Agar ta'lim muddati qisqarishi natijasida amaliy tayyorgarlik hajmi kamayadigan bo'lsa, bu bitiruvchilarning mehnat bozoridagi raqobatbardoshligiga ham ta'sir qilishi mumkin.

Ta'lim sifati oshirishning muhim omillari. Ta'lim sifati faqat o'qish muddati bilan belgilanmaydi. Unga amaliy mashg'ulotlarning sifati va hajmi, pedagoglarning malakasi, individual yondashuv, zamonaviy o'quv-uslubiy ta'minot hamda ishlab chiqarish amaliyotining samaradorligi kabi omillar ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli kutilayotgan natijalarga erishish uchun

asosiy e'tiborni ta'lim muddatini qisqartirishga emas, balki amaliy mashg'ulotlar ulushini oshirishga, o'quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etishga va ishlab chiqarish amaliyotlarini yanada takomillashtirishga qaratish maqsadga muvofiqdir.

Xulosa qilib aytganda, ta'lim muddatini bir yilga qisqartirishning ma'lum afzalliklari mavjud bo'lib, u o'quvchilarning mehnat bozoriga tezroq kirib borishi, kasbiy ta'lim qamrovining kengayishi va mavjud resurslardan samarali foydalanishga xizmat qilishi mumkin. Biroq imkoniyati cheklangan shaxslarni kasbga tayyorlash jarayoni ularning individual ehtiyojlari, moslashuv davri, amaliy ko'nikmalarni shakllantirish xususiyatlari va qo'shimcha yordamga bo'lgan ehtiyojini inobatga olishni talab qiladi. Maxsus texnikumlarda o'quvchilarning muhim qismi yangi muhitga moslashish, o'ziga bo'lgan ishonchni shakllantirish va kasbiy faoliyatga tayyorlanish uchun qo'shimcha vaqtga ehtiyoj sezadi. Shu bois ta'lim muddatini qisqartirish masalasi bo'yicha qaror qabul qilishda faqat iqtisodiy yoki tashkiliy omillar emas, balki o'quvchilarning manfaatlari, kasbiy tayyorgarlik sifati va kelgusidagi mehnat faoliyati samaradorligi ham ustuvor mezon sifatida qaralishi lozim. Eng muhimi, imkoniyati cheklangan shaxslarni sifatli kasbiy tayyorlashning asosiy sharti ta'lim muddatining qisqaligi emas, balki amaliy mashg'ulotlarning yetarliligi, individual yondashuvning mavjudligi va o'quvchilarni mustaqil hayotga puxta tayyorlashdan iboratdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi O'RQ-637-sonli "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni.
2. O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 15-oktabrdagi O'RQ-641-sonli "Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida"gi Qonuni.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 20-iyundagi PF-181-son Farmoni "Nogironligi bo'lgan shaxslarni qo'llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida".
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining kasbiy ta'lim tizimini rivojlantirishga oid qarorlari va normativ-huquqiy hujjatlari.
5. Kasbiy ta'lim tashkilotlari uchun "Tikuvchilik texnologiyasi" fanidan namunaviy o'quv dasturi. – Toshkent, Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi.
6. Kasbiy ta'lim muassasalari uchun ishlab chiqarish ta'limini tashkil etish bo'yicha metodik tavsiyalar. – Toshkent, 2023.

